

Коломієць Наталія

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Криворізький державний педагогічний університет
(м. Кривий Ріг, Україна) kolomiets_n1@ukr.net
ORCID: 0000-0001-5455-2538

МЕТАСИСТЕМА СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ КРИВОРІЖЖЯ

У розвідці зроблено спробу дослідити метасистему сучасної дитячої літератури Криворіжжя. У статті відзначено, що твори для дітей різних історико-культурних зон є питомою складовою мистецького життя України. Художній доробок митців Криворіжжя, які працюють для дітей, сприяє формуванню естетичних смаків, морально-етичної основи читачів. Тематичний і художній рівень, технічне й ілюстративне оформлення книг враховує критерій вікової ревалентності цільової аудиторії.

Встановлено, що метасистема дитячої літератури Криворіжжя формується на основі художньої, педагогічної, психологічної складових, технічне оформлення, візуальний контент відповідають віковим особливостям читачів. Дошкільнятам і молодшим школярам переважно адресовано поезії та казки невеликого обсягу (І. Доленник «Гойдалки», М. Олексієнка «На баштані», Н. Йолкіної «Ясне сонечко» та ін.). У збагаченні життєвого досвіду читачів цього віку вагому роль відіграють абетки Н. Плакущої, М. Скіби, О. Старікова та ін. Деякі з цих видань мають специфічну дизайн-концепцію творчо-модельовального характеру. Їм притаманна своєрідна мова: тут безліч пестливих слів, повторів, звуконаслідування, багато персоніфікованих образів. Твори для дітей молодшого шкільного віку розкривають різні сторони товариських стосунків, містять картини пригод, пустищів і розваг, фантастичних мандрівок.

У результаті проведеного аналізу визначено, що для дітей середнього шкільного віку у крайовій дитячій літературі домінують вірші, казки, оповідання, легенди тощо (збірки В. Галез «Казок забутих таїна», В. Сичова «Сміх» та ін.). Емоційне та смислове наповнення цих творів відповідає читачьким мотиваціям підлітків, специфіці їхньої рецептивної діяльності.

Ключові слова: метасистема, дитяча література, твори для дітей, вікова ревалентність цільової аудиторії.

Kolomiets Nataliia. Metasystem of modern children's literature of Kryvorizhzhya.

The attempt is made to research the metasystem of the modern children's literature in Kryvyi Rih. The article notes that works of fiction are an important constituent of the artistic life of Ukraine for children of different historical and cultural zones. The artistic heritage of Kryvyi Rih artists working for children contributes to the formation of aesthetic tastes, moral and ethical basis of the young readers. The thematic and artistic level,

technical and illustrative design of the books take into account the criterion of age relevance of the target audience. The characters of most works are children with whom it is possible to self-identify recipients.

The metasystem of children's literature of Kryvyi Rih is identified to be formed on the basis of artistic, pedagogical, psychological components; it has technical design and visual content that correspond to the age characteristics of the readers. Preschoolers and junior schoolchildren are mostly addressed to the poetry and fairy tales of a small volume (I. Dolennyk "Swings", M. Oleksienko "At the melon field", N. Yolkina "Clear sun", etc.). The alphabets of N. Plakushcha, M. Skiba, O. Starikov and others play an important role in enriching the life experience of young readers of this age. Some of these publications have a specific design concept of creative and modeling nature. They are characterized by a peculiar speech: there are many affectionate words, repetitions, onomatopoeia and a lot of personified images. The works written for children of primary school reveal various aspects of friendship, contain pictures of adventures, mischief, entertainment and fantastic travel.

As a result of the analysis, it was defined that poems, fairy tales, stories, legends are popular with secondary school age children in the regional children's literature (collections of V. Halekh "Fairy Tales of Forgotten Mysteries", V. Sychov "Laughter", etc.). The emotional and semantic content of these works corresponds to the readers' motivations of teenagers, the specifics of their receptive activity.

Key words: *metasystem, children's literature, works for children, age relevance of the target audience.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі простежується тенденція до системного вивчення дитячої літератури в теоретичному й історико-літературному ракурсах, що, за словами У.Гнідець, постає як «повноправний літературний феномен, який заслуговує на окремий літературознавчий дискурс» [3, с.136]. Як стверджує Г.Атрошенко, «жанрова парадигма сучасної української дитячої літератури, її семантичний простір, поетикальні особливості є досить яскравим свідченням невичерпності її художньо-стильових потенцій, і доцільності її наукового осмислення» [1, с.35]. За таких умов плідним видається дослідження метасистеми («системи систем») сучасної дитячої літератури. Серед її провідних властивостей слід виокремити: обумовленість ідейно-художнього змісту твору віковою ревалентністю читача, наявність візуального ряду, синтез художнього та виховного начал, прогнозованість подвійної реценсії (дитина — дорослий) для творів, адресованих найменшим читачам та ін. Метасистема дитячої літератури як цілісного явища — це єдність художньої, педагогічної, психологічної складових, потребує належного технічного оформлення, залучення відповідного візуального контенту тощо. Е.Огар трактує ці книги як «цілісний духовно-предметний простір, в якому літературний твір, адресований юному читачеві, сполучається з ілюстрацією та художньо-конструкторською організацією поліграфічних елементів» [6, с.94].

Гіпертекст української дитячої літератури складається з регіональних художніх здобутків, вивчення яких сприяє цілісному осмисленню провідних тенденцій мистецького життя країни. В. Шульгіна й А. Кравченко стверджують, що «в останнє десятиріччя в українській науковій думці значного розповсюдження набув напрям досліджень, пов'язаний із вивченням окремих явищ культури в межах історико-етнографічних регіонів України» [9, с. 3].

Сучасна дитяча література Криворіжжя є органічною складовою національного письменства. «Її метасистема репрезентована дитячим фольклором, творами, написаними для дітей та текстами, авторами яких є діти. Усі ці явища належать до дитячої субкультури, орієнтовані на запити різновікових читацьких груп та покликані допомагати формуванню особистості» [5, с. 130]. У творах змодельовано особливу картину світу, враховано набутий життєвий досвід дітей різного віку, передано погляд юних читачів на явища дійсності.

Зв'язок проблеми з важливими практичними завданнями.

Збільшення регіональних досліджень мистецького спрямування обумовлено змінами пріоритетів соціокультурного життя сучасної України. Практичні завдання, що нині постали перед світом, орієнтують громадськість на вивчення творчих здобутків різних історико-культурних зон. Загальні тенденції децентралізації обумовили появу регіональних наукових студій, які сприяють формуванню цілісного погляду на історію вітчизняної літератури.

Дослідження мистецького простору регіонів стає вагомим складником сучасної вітчизняної науки. У цьому аспекті правомірно стверджувати, що обриси національної культури увиразнюються саме завдяки вивченню специфіки розвитку творчого життя певного краю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислення характерних рис дитячої літератури наявне в дослідженнях теоретико-літературного, психолого-педагогічного, культурологічного, соціологічного та ін. спрямувань. Така поліфункціональність обумовлена особливостями реципієнта, тематичним і жанровим діапазоном, побудовою комунікативної моделі творів для дітей тощо. Значна частина науковців акцентує на відповідності художньої специфіки літератури потребам вікової психології (В. Кизилова, Е. Огар та ін.). Теоретичні засади дослідження цієї особливої галузі мистецтва слова порушували У. Гнідець, Т. Качак та ін. Ряд учених зосереджує увагу на таких базисних концептах, як: жанровий діапазон творів, можливість подвійної рецепції (дитина — дорослий),

приналежність до масової літератури, тісний зв'язок із провідними тенденціями загального мистецького процесу тощо (Г. Атрошенко, Н. Ступницька та ін.). Особливості розвитку крайової літератури для дітей досліджували на матеріалі творів різних регіонів Д. Іваницька, Н. Мельник, Л. Ходанич та ін. Проте художні здобутки Криворіжжя вивчено не досить ґрунтовно.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Різновекторність досліджень специфіки дитячої літератури підтверджує багатогранність і вагомість цього питання для сучасної науки. Аналіз останніх публікацій засвідчив, що недостатньо вивченим залишається краєзнавчий аспект порушеної проблеми. Осмислення дитячої літератури з урахуванням регіональних моделей розвитку сприятиме формуванню цілісного погляду на цей феномен. Сучасні виміри краєзнавчих досліджень сприяють акумулюванню інформаційно-фактологічного матеріалу. Саме тому нині наукового осмислення потребує метасистема дитячої літератури Криворіжжя, вагомими складовими якої є художній, психолого-педагогічний, комунікативний та ілюстративний компоненти.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати особливості метасистеми сучасної дитячої літератури Криворіжжя.

Виклад основного матеріалу. Сучасна дитяча література Криворіжжя має вагомий естетичний, пізнавальний і виховний потенціал. В аспекті соціального функціонування в загальній художній системі регіону вона є різновидом масової літератури, враховує очікування та запити читачів певного віку. Персонажами більшості творів є діти, з якими можлива самоідентифікація реципієнтів.

Тематика й технічне оформлення збірок поезій І. Доленник «Гойдалки», М. Олексієнка «На баштані», Н. Йолкіної «Ясне сонечко» та ін. для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку відповідають життєвому досвіду та зацікавленням реципієнтів. Вони сприяють орієнтації читачів у навколишньому світі.

Книжка «Ясне сонечко» Н. Йолкіної орієнтована переважно на дітей дошкільного віку. Вона має яскраві ілюстрації, які є важливим елементом видання, орієнтованої на фазу становлення особистості, що передує самостійній читацькій діяльності. Малюнки за змістом поезій, зроблені О. Козак, сприяють розвитку сенсорної культури малюків, що полягає в розрізненні кольорової гами, встановленні форм і розмірів предметів, формуванні уявлень про явища навколишньої дійсності та ін. Художнє оформлення збірки орієнтоване на те, що діти, які не читають самостійно, знайомляться зі змістом текстів

за посередництва дорослих аудіально (на слух) та візуально (за ілюстраціями). Короткі вірші містять інформацію про пори року («Знов прийшла до нас весна!», «Зима», «Перший сніг», «Зима», «Осінь»), тваринний і рослинний світ («Сонечко», «Свинка», «Їжачок», «Зграя», «Мишенята», «Вуж», «Лисичка», «Козлики», «Корівка», «Коза», «У лісі», «Котик», «Горобчик», «Калина»), сімейні стосунки («Неслухняний братик», «Сестричка», «Бабуся», «Дідусь», «Добрі господині», «Тато», «Схожа на маму»), різноманітність професій («Повар», «Перукар», «Вихователь», «Поліцейський», «Журналіст», «Ветеринар», «Шахтар», «Водій») та ін.

Один з етапів становлення дитини пов'язаний із засвоєнням алфавіту, запам'ятовуванням букв, відтворенням звуків. Дітям дошкільного та молодшого шкільного віку адресовані абетки Н. Плакущої, М. Скиби, О. Старікова та ін. Призначені для початкового вивчення букв, азбуки містять алфавіт, віршовані тексти до кожної літери, ілюстрації, які допомагають швидкому запам'ятовуванню букв. Із цих видань дошкільнята отримують уявлення про рідну мову як засіб комунікації. У поезіях, уміщених в абетках, наведено інформацію про розмаїття явищ природи, світ тварин і рослин, пори року, сучасну техніку та ін.

Оформлення «Живої абетки» О. Старікова сприяє активізації понятійно-логічного та образного мислення. Графічне виокремлення певної літери, яскраві зображення тварин, предметів, у назвах яких є необхідна буква, сприяють ефективному засвоєнню букв. Звукові повтори є вагомим конструктивним засобом у віршах абетки. Вони сприяють художньому вираженню мови та несуть значне інформаційне навантаження. Дитині для належного запам'ятовування алфавіту потрібне багаторазове повторення, цьому сприяють анафора, алітерації, асонанси та ін. Наприклад, у вірші про літеру «А» асонанс сприяє створенню особливої ритмомелодики:

*Акула велика, амеба мала,
але від акули амеба втекла,
Якщо ти малий і слабкий
пам'ятай:*

*зустрінеш акулу —
відразу тікай. [7, с. 292]*

Звуковий образ гусячого гел'оту створено за допомогою повтору звуковідтворення:

*Гусак вивчає букву «Г»,
та щось виходить не таке:
чомусь виходить в гусака
Не «Ге-Ге-Ге», а «Га-Га-Га». [7, с. 293]*

Письменник М. Олексієнко та художник В. Журба є авторами ряду ілюстрованих видань, куди увійшли казки, оповідання, вірші. Книги «Робінзон» і «Рябеньке поросятко» належать до творчо-моделювальних видань. Такий формат сприяє художньо-естетичному та креативному розвитку дітей. Пропоновані малюнки відповідають змісту тексту, розташованому на певній сторінці, а їх художнє оформлення допомагає розвитку уяви, мислення, уваги, допитливості та винахідливості читача.

Світ життєрадісного, безтурботного дитинства, зітканий з веселощів, ігор, забавок постає зі збірки «Гойдалки» І. Доленник. Так, вірш «Друзі» містить інформацію про товариські стосунки сусідів, дитячу жвавість, прагнення спілкуватися з ровесниками, картини пустощів і розваг:

*Ми утрюх так веселі,
Радісні такі!
Подушки летять до стелі,
Капці — у кутки<...>
Що цукерки раптом зникли,
Що розгардіяш...
Як вважаєте ви, діти,
Винен котик наш? [4, с. 42]*

Картини справжньої родинної ідилії постають із творів «Бабуся», «Сюрприз», «День матері» та ін. Ці поезії формують уявлення про теплі сімейні взаємини. Вірші, у яких відтворено домашнє середовище, сповнені гармонії, пройняті почуттям любові та ніжності. Прихильне ставлення до ближнього, душевний спокій, теплота сімейних стосунків — такі споконвічні моральні цінності підносить письменниця. У цих поезіях ефект присутності автора виражається насамперед у доброзичливій, ніжній манері передачі морально-етичних норм міжособистісних взаємин у родині, доборі пестливих лексем.

Добірка творів Л. Челнокової «Ящірка Зі» акумулює уявлення про дитинство як період активної фантазійної діяльності. Простір для домислів і вигадок дають поезії, у яких зображено поведінку та зовнішність екзотичних тварин. Із творів письменниці читачі знайомляться з розмаїтістю світу природи, формують бачення про особливості рефлексів, поведінки, функціонування різних видів:

«Мав знайому там горилу, Що гоїдалась на хвості» [8, с. 10], «З крокодилами вітався Гострозубими щодня» [8, с. 10], «Мавпеня собі сміється, До розмови не вдається. Лише хвіст, немов ліана, Видає смішного пана» [8, с. 15], «Несе банани мавпеня, Чалапа страус наемання» [8, с. 15], «У фраці чорному пінгвін, І крем-брюле дарує він. Та слон морозиво не з'їв І хобот ніжний застудив» [8, с. 15] та ін.

У поезії «Баба-Яга космонавт» за допомогою фантастичних перетворень образ народної міфології постає в несподіваному ракурсі. Уявна трансформація дійсності сприяє моделюванню художнього світу, виміри якого зорієнтовані на особливості дитячого естетичного сприйняття:

*Там Баба Яга довгоноса стрибає
І вже космодромом свій двір називає.
Настирливій Бабі Язі не до жартів —
Щоночі і ступа, і віник на старті:
Із посвистом Баба у ступі злітає,
Мітлою з берези сліди замітає.
На Місяці хоче вона побувати.
Чи є їй там Яга їй цікаво дізнатись. [8, с. 9]*

Концептуальна картина зображеного світу містить фантазійний, пригодницький, графічний та інші виміри.

Адаптованими до дитячого сприйняття є твори, у яких зображено допитливого, енергійного дослідника, що мріє про мандри та пригоди. У поезіях «Космічні мандри», «Івасеві мрії», «Лелека» та ін. відтворено польоти на космічних кораблях, міжпланетні подорожі, сповнені несподіванок і таємниць: «Як зоряні аси, у мріях мандрують, По черзі в польоті стрімкому вартують, Юпітер, і Марс, і Сатурн підкорили, Планету нову біля Веги відкрили» [8, с. 5], «Каже сину матінка: “Підрости! Підеш в мандри зоряні у світи, Знайдеш свою зіроньку в небесах І відкриєш зоряні чудеса”» [8, с. 9].

Віршами, загадками, перекладами з білоруської, російської та узбецької мов поповнює коло дитячого читання Д. Щербина. У поезіях автор, орієнтуючись на особливості сприйняття й мислення малюків, вдається до моделювання картини світу в парадоксальній формі («Дивачок-лісовичок»), через відтворення комічних ситуацій («Таємниці»), за допомогою зображення характерних ознак певного явища («Вітер і гриб»). Теми загадок пов'язані з ігровою діяльністю дітей і світом природи. На присутні в життєвому досвіді дитини пресупозиції спирається декодування «Загадки про м'яч»:

*<...> Він у тенісі маленький,
В баскетболі — величенький,
А який літун, стрибач!
Здогадалися? Це ж ... [10, с. 227]*

Світ птахів для розпізнання представлений через різноманітність звуків, які вони видають («Загадка про птахів»). Звуконаслідувальним дієслівним рядом відтворено специфіку співочого контактування:

*<...> тьохкає й туркоче,
І щєбєчє, і деркочє,
Квєлїтть, фїттькає й ляцїтть,
І г'єл'ючє, й верєцїтть,
І хававкає, й курлїчє,
Підпадьомкає й киргїчє,
І скрекочє, і ячїтть,
Туркотїтть, і цєвїрїнчїтть,
І пугїкає, і крячє,
І кує, і куджудачє. [10, с. 227]*

Художнє зображення милозвучної орнітології досягається завдяки застосуванню кількох алітераційних рядів, що надають загадці емоційно-експресивного забарвлення. Повтори приголосних «т», «ч», «к», «п» викликають у читача відчуття прослуховування багатоголосої симфонії. Семантичні зв'язки сприяють утворенню цілісної аудіовізуальної картини співу різноманітних птахів.

Прозу для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку репрезентовано переважно казками й оповіданнями. У збірці Л. Челнокової «Ящірка Зі» крім поетичних творів, вміщено й малу прозу. Вона представлена оповіданнями («Ящірка Зі», «Надія», «Абрикоса») та казками («Їжачок “Туп-Туп”», «Лисяче новосілля», «Зелений лісовичок» та ін.). Назви цих творів вказують на їх анімалістичне спрямування. Різноманітні зооперсонажі діють у казці «Зелений лісовичок»: комахи, звірі, земноводні, птахи, що за ареалом існування є представниками «дикої» природи — лісу. Система образів має чітко окреслені позитивні риси, що координують спрямованість поведінки всіх мешканців. Головним персонажем твору відповідно до української міфології є чоловічок-лісовичок, привабливість якого передано в портретній характеристиці: *«В діброві, в дуплі кремезного старого дуба жив маленький зелений чоловічок-лісовичок. То ж тільки здавалось, що він зелений, насправді шкіра у нього була такою*

ж білою, як і у всіх людей, а от одяг був незвичайний. Поверх зеленої сорочки накинута оксамитова жилетка, зшита із травинок та тоненьких гілочок верби. Коротенькі штанці яскраво-зеленого кольору й такий же капешок. На ногах черевички, сплетені з тонких зелених травинок. Отож він здавався весь зеленим. Лише волосся на голові було світло-жовтувате, як зрілі колоски пшениці, та очі сяяли синім кольором, як високе небо по весні» [8, с. 62]. Гармонійне поєднання колористичних епітетів («зелений чоловічок-лісовичок», «оксамитова жилетка», «штанці яскраво-зеленого кольору», «зелених травинок», «синім кольором» та ін.) передає природну барвисту гаму. Спираючись на зорові асоціації, читач має можливість трансформувати у своїй уяві цю міфологічну істоту.

Емоційно-чуттєвого звучання набуває опис життєвого устрою головного персонажа, де все сповнено гармонією, радістю та взаємопідтримкою лісових мешканців: «Тільки-но сонечко починало виглядати із-за обрію вранці, лісовичок прокидався, швиденько спускався по стовбуру дуба на землю, умивався холодною росою, яка виблискувала прозорими краплинами на травах і квітах, робив зарядку і йшов снідати. Бджоли, що жили в іншому дуплі цього ж дуба, приносили своєму другові мед. Весела вертлява білочка несла горіхів, а сімейство зайців завжди пригощала різними ягодами <...> Весь лісний народ з великою пошаною відносився до лісовичка, бо він умів так цікаво розповідати про кожного звіра, про кожну пташку, кожне дерево і квітку, що заслухаєшся. А пізно увечорі, коли сонечко готувалося спати, до лісовичка прилітав його найкращий друг — світлячок. І тоді в дуплі лісовичка ставало видно, і друзі пили чай з медом, настояний на цілющих травах» [8, с. 62]. Цей опис наповнений авторською інтонацією замилування, що виражається у введенні зменшено-пестливих форм слів («сонечко», «лісовичок», «швиденько»), застосуванні епітетів доброзичливого емоційного забарвлення («весела вертлява білочка», «з великою пошаною», «найкращий друг» та ін.). Приязні стосунки в головного персонажа склалися не тільки з представниками тваринного світу, а й з донькою лісового царя, що була «схожа на лісову квітку» [8, с. 62].

За шкалою життєвих пріоритетів лісовичка, чи не на першому місці виступає дружба та взаємодопомога. Ризикуючи власним життям під час негоди, він урятував маленьке зайченя, а, перебуваючи у старій ропухи, простягнув руку допомоги сиріткам-жабеняткам. Духовну силу й енергію лісовичок черпає з позитивних емоцій, народжених дружніми стосунками, доброзичливим ставленням до ближніх. Його світоглядне

кредо яскраво виражене в останніх рядках твору: *«І всі раділи і сміялись, а лісовичок стояв осторонь і відчував себе щасливим. Бо найбільша радість — коли робиш щасливим іншого»* [8, с. 69]. Ця казка сприяє формуванню світоглядних орієнтирів дитини, учить співпереживанню, чуйності, доброти, безкорисливості. Моральною цінністю творів цієї збірки є піднесення загальнолюдських ідеалів дружби, відповідальності за долі близьких, милосердя, особистої гідності.

Добірка казок і легенд «Казок забутих таїна» В. Галех розрахована на дітей молодшого та середнього шкільного віку. В основі «Казки про Білого Оленя» — архетип Різдва, особливого часу, коли відбуваються незвичайні події, перетворення. Двоцентрова (рамкова) композиція твору обумовлює дистанцію між нарацією та історією. Сакральний час дозволяє авторці вільно переміщатися у просторі, зміщувати хронотопні компоненти. На початку твору читач знайомиться з оповідачем, що різдвяної ночі споглядає кружляння сніжинок за вікном. У розбиту шибку потрапляє одна з них і падає на стіл, полум'я свічки відбивається на ній різними кольорами. Коли ж людина нахилиється до неї, щоб роздивитись візерунки, то чарівна сніжинка просить тоненьким голоском не рушити її, щоб було більше часу на розповідь про дівчинку Уту.

Історія, переказана сніжинкою, відбувається в Західній Європі часів Середньовіччя, у родині маркграфа, що мешкала *«у старовинному похмурому замку»* [2, с. 38]. Титул «маркграф» є словом-маркером, яке несе інформацію про час і місце подій. Письменниця вводить у текст твору гідронім — річку Заале, що протікає територією Німеччини. Згідно з текстом твору, богинею цієї річки є чарівниця Лорелей, співи якої чула головна героїня. У німецькому фольклорі є легенда про діву скель, красуню Лорелей, яка, сидячи на скелі Рейну, чарівним співом занашакала рибалок і веслярів. Авторська інтерпретація традиційного образу не відповідає прототексту, виступаючи основою для створення нового контексту, що дозволяє сфокусувати увагу на осмисленні категорій добра та любові з позиції позачасового духовного максимуму.

Письменниці вдалось піднести проблему дитячої самотності, осмислити питання людського життя в гуманістичному аспекті. Дівчинка Ута, яка була найменшою донькою маркграфа, часто залишалась одна: *«<...> старші брати і сестри, зайняті своїми забавами, дуже часто забували про маленьку, залишаючи її саму. Та й Ута не була подібною до інших дітей: її не приваблювали біганина та галасування дитлахів»* [2, с. 38]. Усамітнення для персонажа не є

ознакою кризи чи розладу зі світом. Дівчинка почувалася комфортно в гармонії з природою, яку сприймала як вічне джерело життя. Улітку вона насолоджувалась садом, прогулянками до річки, а взимку — милувалася зі своєї кімнати танками сніжинок. Модель автономної реальності дитинства Ути містить самотні вечори, коли розвагою є спостереження за природою. Фантастичні картини бачить вона, дивлячись через скло на «іскристі хороводи танцівниць» [2, с. 39], до яких приєднався Білий Олень. Завдяки його допомозі дівчина мандрує в дивовижну країну, літає над землею, відвідує Срібний замок Місяця.

Специфікою художнього моделювання казки є мандрівки головного персонажа з одного топосу в інший завдяки чародійному предмету (срібна підківка) та чарівному помічникові (Білий Олень). У «чужому» просторі, за межами власної домівки, дівчина відчувається надзвичайно комфортно. Саме ця територія, сповнена краси, чудес, перетворень, задовольняє її духовно. Чарівний світ казкового царства населяють крижані дами та кавалери, Сини Дня, Дочки Ночі, придворні музики та Королева. За голосом цієї жінки, що дзвенів прекрасною музикою, Ута уізнала чарівницю Лорелай.

Авторка наголошує на тому, що мандрівка, нові знайомства викликають у дівчинки позитивні емоції, що впливає і на її поведінку в родині: *«У цей день Ута була радісною, як ніколи. Вона бігала кімнатами замку і галасувала так само, як її брати та сестри, яких дуже здивувала переміна, що сталася з молодшою сестрою»* [2, с. 42]. Наступні мандрівки також наповнювали її серце ніжністю, а вдень вона чекала вечора, щоб відвідати чарівну країну. В останній пісні Лорелай художньо відбито уявлення авторки про бажане майбутнє, де здійснюються мрії:

*Якщо чекаєш, — вір завжди!
Наперекір зимовій стужі!
Промінням серця освіти
Тоненьку стежку у майбутнє!
Здійсниться все, що в мріїх ти
Роки плекала обережно.
І стане казкою життя,
І буде казка ця безмежна!..* [2, с. 46]

Низка поезій збірки гумористичних творів В. Сичова «Сміх» містить епізоди шкільного життя («І сміх, і гріх, або Не хімічте на хімії», «На уроці географії», «Стихії»), веселі замальовки дитинства («Авторитетний персонаж», «Допитливий онук», «Новітній дарвінізм»),

які будуть цікаві читачам середнього та старшого шкільного віку. Моделювання комічних епізодів, дотепне осмислення різноманітних веселих ситуацій у цих поезіях базується на засадах здорового глузду. Ці твори вмщують відповіді на питання, які турбують старших підлітків у міру їх морального та психологічного розвитку. Вони примушують замислитись над сутністю людини, дають поштовх до осмислення власного призначення в житті, сенсу буття. Саме ці питання актуалізуються в період підліткового «дорослішання».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна дитяча література Криворіжжя є органічною складовою культурно-мистецького життя України. Художній доробок регіональних митців сприяє формуванню естетичних смаків, духовності юних читачів. Особливості метасистеми цих творів обумовлені віковою ревалентністю цільової аудиторії, що знайшло своє вираження на художньому рівні, технічному й ілюстративному оформленні книг.

Твори митців адресовані різновіковим читацьким групам, що відбивається на системі образів-персонажів, тематиці творів, проблемно-смісловому рівні тощо. Літературу для дошкільнят і молодших школярів представлено переважно поезіями та казками невеликого обсягу (І. Доленник «Гойдалки», М. Олексієнка «На баштані», Н. Йолкіної «Ясне сонечко» та ін.). У збагаченні образного мислення юного читача вагому роль відіграє художній переклад з білоруської, російської та узбецької мов, зроблений Д. Щербіною. Також дітям дошкільного та молодшого шкільного віку адресовані абетки Н. Плакущої, М. Скиби, О. Старікова та ін. Частина цих книг має специфічну дизайн-концепцію і належить до творчо-моделювальних видань. Їх обкладинки, ілюстративний контент розвивають фантазію юних читачів, формують складові художньо-естетичної культури. Змістові складники цих творів сприяють утворенню специфічної комунікативної парадигми, що здійснюється за посередництва дорослого. Героями казок і віршів для дошкільнят про розмаїття явищ природи, пори року часто постають тварини; про родинні стосунки — діти та батьки. Ці твори зачаровують ніжністю, безпосередністю, простотою і художньою довершеністю. Це перші уроки духовності, моральності, які здобуває дитина. Їм характерна особлива мова: тут безліч пестливих слів, повторів, звуконаслідування, багато персоніфікованих образів. Твори для дітей молодшого шкільного віку розкривають різні сторони товариських стосунків, містять картини пригод, пустощів і розваг, фантастичних мандрівок тощо.

Твори для дітей середнього шкільного віку представлені віршами, казками, оповіданнями, легендами тощо (збірки В. Галех «Казок забутих таїна», В. Сичова «Сміх» та ін.). Ці видання також характеризуються гармонійним функціонуванням художнього та образотворчого рядів. Їх емоційне та смислове наповнення відповідають читацьким мотиваціям підлітків, специфіці їхньої рецептивної діяльності.

Подальшого наукового осмислення потребують питання, що стосуються шляхів розвитку сучасного літературно-мистецького життя Криворіжжя, з метою розкриття самобутніх регіональних проявів творчості, що гармонійно входять у художній простір країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атрошенко Г. Атрибути семантичного простору художнього тексту: поетикальні доміанти та лінгвостилістичні характеристики сучасної дитячої літератури. *Українська література в загальноєвропейському контексті* : монографія / за ред. Т. Шарової, А. Землянської. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2020. С. 35–53. URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/9216/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F_%D0%90%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf
2. Галех В. Казок забутих таїна: Казки, легенди. Київ : Шкільний світ. 2002. 48 с.
3. Гнідець У. Сучасна література для дітей та юнацтва: самобутній феномен в історії розвитку літератури. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 11. С. 134–140.
4. Доленник І. Гойдалки. Вірші для дітей. Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д. О., 2013. 48 с.
5. Коломієць Н. Регіональні маркери сучасної дитячої літератури Криворіжжя. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. Вип. 14. Кривий Ріг. С. 129–136. URL: https://journal.kdpu.edu.ua/world_lit/article/view/3812
6. Огар Е. Українське дитяче книговидання: старі проблеми у нових вимірах. *Сучасні літературознавчі студії*. Вип. 2. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2005. С. 93–101.

7. Стари́ков А. Здравствуй, день! Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2007. 307 с.
8. Челнокова Л. Ящірка Зі. Вірші. Оповідання. Казки. Кривий Ріг, 2002. 80 с.
9. Шульгіна В., Кравченко А. Теоретико-методологічні аспекти культурологічної регіоніки. *Вісник Львівського університету. Серія: мистецтвознавство*. Вип. 16. Ч. 1. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. С. 3–11. URL: https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/Visnyk_161.pdf
10. Щербина Д. Поезії. Загадки. *Символ: культурологічний альманах*. Вип. 5. Кривий Ріг : Діоніс, 2017. С. 226–227.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Atroshenko H. Atrybuty semantychnoho prostoru khudozhnoho tekstu: poetykalni dominanty ta linhvostylistychni kharakterystyky suchasnoi dytiachoi literatury. *Ukrainska literatura v zahalnoievropeiskomu konteksti: monohrafiia / za red. T. Sharovoi, A. Zemlianskoi*. Melitopol: FOP Odnoroh T. V., 2020. S. 35–53. URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/9216/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F_%D0%90%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf
2. Haliexh V. Kazok zabutykh taina: Kazky, lehendy. Kyiv: Shkilnyi svit, 2002. 48 s.
3. Hnidets U. Suchasna literatura dlia ditei ta yunatstva: samobutnii fenomen v istorii rozvytku literatury. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. 2012. Vyp. 11. S. 134–140.
4. Dolennyk I. Hoidalky. Virshi dlia ditei. Kryvyi Rih: Vydavets FOP Cherniavskiy D. O., 2013. 48 s.
5. Kolomiets N. Rehionalni markery suchasnoi dytiachoi literatury Kryvorizhzhia. *Literatury svitu: poetyka, mentalnist i dukhovnist*. Vyp. 14. Kryvyi Rih. S. 129–136. URL: https://journal.kdpu.edu.ua/world_lit/article/view/3812
6. Ohar E. Ukrainske dytiache knyhovydannia: stari problemy u novykh vymirakh. *Suchasni literaturoznavchi studii*. Vyp. 2. Kyiv: Vydavnychyi tsentr KNLU, 2005. S. 93–101.

7. Starykov A. Zdravstvui, den! Dnipropetrovsk: Dniproknynha, 2007. 307 s.
8. Chelnokova L. Yashchirka Zi. Virshi. Opovidannia. Kazky. Kryvyi Rih, 2002. 80 s.
9. Shulhina V., Kravchenko A. Teoretyko-metodolohichni aspekty kulturolohichnoi rehioniky. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: mystetstvoznavstvo*. Vyp.16. Ch.1. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, 2015. S.3–11. URL: https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/Visnyk_161.pdf
10. Shcherbyna D. Poezii. Zahadky. *Symvol: kulturolohichniy almanakh*. Vyp. 5. Kryvyi Rih: Dionis, 2017. S. 226–227.